

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ПШЕНИЦА В ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН В УСЛОВИЯ НА COVID-19

Десислава Иванова
Икономически университет - Варна

CHALLENGES FOR THE WHEAT MARKET IN THE BLACK SEA REGION UNDER COVID-19

Desislava Ivanova
University of economics - Varna

DOI: <https://doi.org/10.36997/ARA2021.144>

Резюме

В условията на COVID-19 светът е изправен пред неясни обстоятелства, станали следствие от глобалната политическа, икономическа, социална и финансова рецесия, породени от пандемията. Пренаселването на дадени региони, резултат от глобализацията води след себе си проблеми свързани с изхранването на населението и сигурността на храните. Черноморският регион с неговото стратегическо разположение се явява пазар от съществено значение както за производството и доставката на суровини към регионите засегнати от бедност, така и в международната търговия на зърнено-житни култури и в частност за пшеницата. В доклада се представят основни тенденции на пазара на пшеница в Черноморския регион и се аргументират проблеми и предизвикателства пред търговията със зърнено-житни култури след началото на пандемията с COVID-19.

***Ключови думи:** Черноморски регион; рецесия; квотен режим; продоволствена сигурност; зърнено-житни култури*

***JEL Класификация:** Q11, Q13, Q17*

Abstract

Under COVID-19, the world is facing unclear circumstances as a result of the global political, economic, social and financial recession caused by the pandemic. The overpopulation of certain regions as a result of globalization leads to problems related to the nutrition of the population and food security. The Black Sea region, with its strategic location, is an essential market both for the production and for the supply of raw materials to the regions affected by poverty and also for the international grain trade and in particular for the wheat. The report presents the main trends in the wheat market within the Black Sea region and argues the problems and challenges, which the grain trade is facing after the beginning of the COVID-19 pandemic.

***Keywords:** Black-Sea region; recession; quota regime; food security; grain commodities*

***JEL Classification:** Q11, Q13, Q17*

Увод

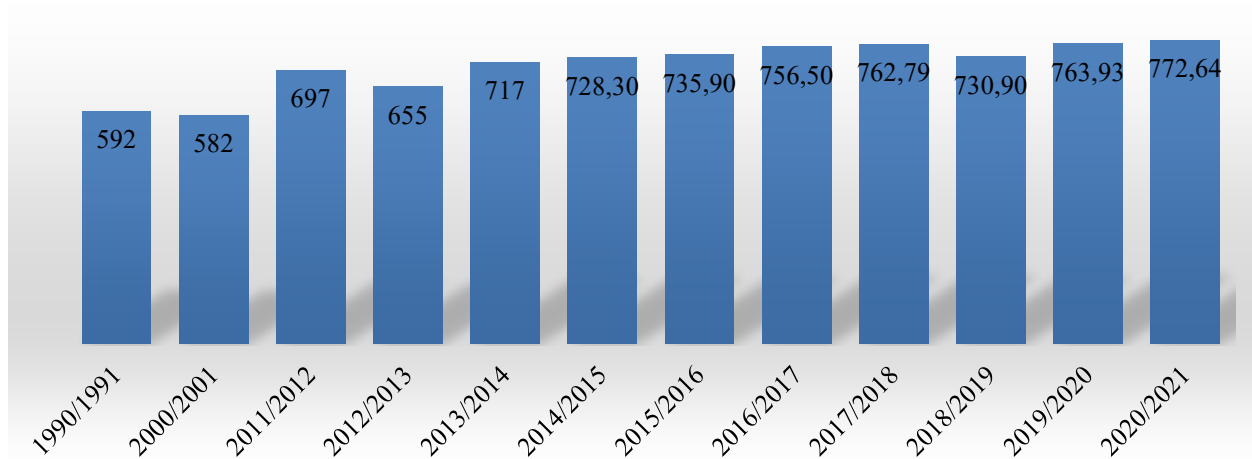
В условията на пандемична обстановка, породена от COVID-19 темата за продоволствената сигурност, изхранването на населението, фактори като климатичните промени и повишаването на цените на основните групи храни се оказват от особена значимост (United Nations, 2021). В съвременната конюнктура ролята на търговията на зърнено-житни култури нараства поради важността на сектор земеделие в икономиката, а зърнения пазар, стратегически за страна ни е поставен в условия на несигурност и пазарна неопределеност. Засушаването, влошените неблагоприятни природо-климатични, политически и икономически условия в цял свят поставиха пазара на зърнено-житни култури пред ситуация на изпитание и оцеляване (FAO, 2021).

Обстоятелствата водят до нестабилност на цените, ръст на ресурсните пазари, запасяване на стокови резерви, предвид затворените граници, невъзможност за изпълнение на доставки от държави производителки, междуфирмена задлъжнялост, фалити и други. Всички от изброените оказват пряк неблагоприятен ефект върху пазарите на зърнено-житни култури и се явяват предпоставка за застрашаване на продоволствената сигурност на населението (United Nation, 2021).

Обект на доклада е пазарът на зърнено-житни култури и в частност пазара на пшеница в страните от Черноморския регион. Предмет на изследване са основните проблеми и предизвикателства, пред които е поставен пазара на зърно за стопанската 2020/2021г.

Целта на доклада е да се представят основни тенденции на пазара на пшеница в Черноморския регион и да се аргументират проблеми и предизвикателства пред търговията със зърнено-житни култури след началото на пандемията с COVID- 19.

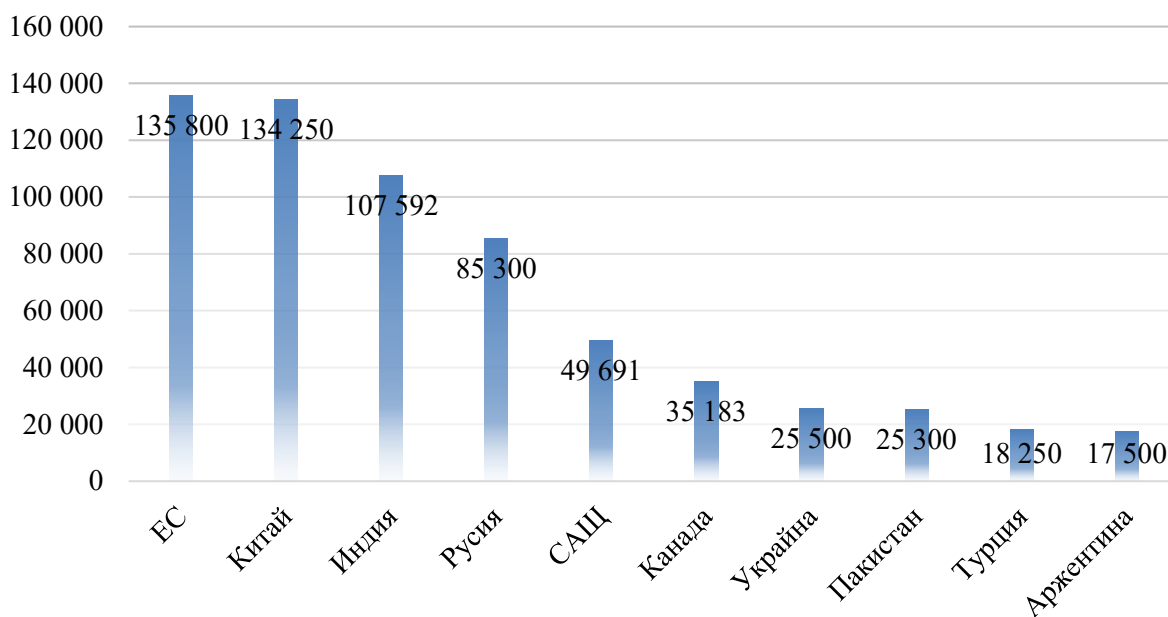
Черноморският регион не може да бъде разглеждан като изолиран пазар, тъй като се влияе от международния пазар на зърнено-житни култури и е необходимо да бъдат съпоставени. Познаването на международния пазар на зърнено-житни култури е необходимо условие за анализ на Черноморския регион, тъй като търговията се осъществява чрез мрежа от пазари и резултат от тяхната взаимовръзка е прехвърлянето на световни тенденции към конкретни региони (Костадинов, 2014).

Фигура 1. Световно производство на пшеница в млн./т.

На фигура 1 е представено изменението на световното производство на пшеница за периода от 1990/1991г. до 2020/2021г. (FAO, 2021). Наблюдава се тенденция на нарастване на произведените количества пшеница, като за стопанската 2020/2021г. достига до 772 640 000 млн./ тона Според доклад на Министерството на Земеделието на САЩ за стопанската 2021/2022 г. производството на пшеница достига до рекордните 794 000 000 млн./тона (USDA, 2021).

Черноморският регион със своето стратегическо разположение все повече се откроява като важен участник в световната търговия със зърнено-житни култури, като за 2020 г. в него е концентрирано 20% от световното производство на пшеница и 30 % от международния експорт (USDA, 2021). Това на свой ред позволява черноморските страни да развият и разрастват селскостопанския си сектор и да бъдат конкурентни с останалите участници на пазара със зърнено- житни култури. В следствие на модернизация и механизация в отрасъл „ Селско стопанство“ държави като Русия и Украйна изместват водещите световни сили и заемат лидерски позиции в производството и търговията на зърнени култури, което им позволява да се превърнат в съществен фактор в процеса на ценообразуване, определяйки поведението на глобалния пазар на зърнено-житни култури, неговата динамика и тенденции. На Фигура 2 е представено производството на пшеница от основните държави производителки в света (USDA, 2021).

Фигура 2. Водещи държави производители на пшеница (млн./т.)

Страни като Русия, Украйна и държавите членки на ЕС – България и Румъния са сред водещи страни производителки на пшеница. Прогнозата на USDA, 2021 за стопанската 2021/2022 по отношение на производството на пшеница в Черноморския регион е за увеличение на производство сред страните участници, в това число Русия достигайки до рекордните 86 000 000 млн./ тона, Украйна 29 500 000 млн./тона, Румъния 9 500 000 млн. /тона и България с над 4 600 000 млн./тона.

Според Организацията на обединените нации (United Nations, 2021), Черноморският регион се явява ключов пазар, който дава възможност за достъп и доставки на ценово по-изгодни земеделски стоки към засегнатите от бедност страни от Африка и близкия изток, което спомага сигурността по храните и е важна предпоставка за намаляване на продоволствената несигурност свързана с изхранването на световното население. Добрите качествени показатели на зърното, даващи конкурентно преимущество на страните производителки и износителки, както и по-ниските товарни тарифи спомагат за интереса и предпочитанията към черноморското зърно, което на свой ред налага доброто познаване на този регион, неговото изследване и анализиране с цел открояване на предизвикателствата, явяващи се основна пречка пред търговията със земеделска продукция (USDA, 2021). Нестабилната политическа и икономическа световна ситуация, задаващата се рецесия в следствие на пандемията COVID19, лошата инфраструктура в страните участници, поради липса на бюджетни средства, липсата на добра пристанищна инфраструктура, влошените природо-климатични условия, които създават затруднения в

логистиката и придвижването на стоки, изменянето на климата в следствие на глобалното затопляне са само част от факторите, които оказват неблагоприятно влияние върху търговията и я възпрепятстват (Костадинов, 2014).

В допълнение, според Костадинов (2014), през последните години се наблюдават динамични ценови промени и ръст на ресурсните пазари, както между отделни стопански години, така и в рамките на една земеделска година, което се отразява на световната икономика на социално и икономическо равнище. Комплекс от причини обуславят ценовите колебания, които влияят по различен начин и в различни времеви хоризонти. Бързото развитие на информационните технологии се превръщат в проблем пред търговията със суровини. Експерти като Давчев (2014) посочват, че електроните пазари намаляват времето, което е необходимо за изпълнението на сделките, спомагат за намаляване на транзакционните разходи, което позволява да се увеличи обема на търговията със земеделска продукция и привлича ликвидност към стоковите борси. Спекулативната търговия се оказва движеща сила за ценовите движения водещи след себе си големи ценови колебания и динамика, както на стоковите пазара, така и на физическите такива. Информацията за възникващи политически и икономически промени влияе върху пазара на зърнено-житни култури и се явява спекулативен бустер, целящ пазарно разклащане. Прогнозните очаквания също се характеризират като съществени при формирането на цените на земеделската продукция. Подобно на пазарните спекулации, те предизвикват объркване и водят до драстични ценови колебания и несигурност. Сами по себе си те са явяват следствие на спекулативната дейност (Иванов, 2017). Очаквания за промени в тренда, търсенето и предлагането неизменно водят до ценово движение. Примерът е приложим и при бъдещи прогнозни очаквания по отношение на фактор климат, производствени равнища и икономически изменения.

От съществено значение са и температурните изменения, които поставят редица изпитания пред страните производителки на зърнена продукция. Част от основните предизвикателства са по отношение на реколтираните площи, състоянието на посевите, качествените показатели на произведената земеделска продукция, промяната в средния добив и други. Всички от изброените поставят производители и търговци да работят в несигурни времена и условия, като се затруднява процеса на обмен както на местни, локални пазари, така и на международните такива (Костадинов, 2014). Стопанската 2020/2021г. се явява истинско предизвикателство. Засушаването през пролетните месеци на 2020/2021г., непредвидените валежи по време на жътва доведоха до ниски добиви,

влошени качествени показатели на произведената земеделска продукция, редукия в производствата и поставят земеделците в ситуация на оцеляване и фалити.

Друг фактор, който се отразява на пазара на зърнено-житни култури е динамиката на човешката популация. Наблюдава се пренаселване на дадени части на света, което се явява сериозна предпоставка за изчерпване на ресурсите и бедност за голяма част от населението. Увеличаването на броя на населението, води до нарастване на търсенето на храни, тяхното поскъпване и количествен недостиг, както и до задълбочаване на конфликтите и несигурността в застрашените от глад региони. Това налага преосмисляне и стимулиране на селските райони, които са от съществено значение за борбата с негативната тенденция и ключови за постигането на целта за премахване на бедността и глада до 2030 г. (United Nations, 2021).

Създалата се обстановка следствие на пандемията COVID -19 се оказва предпоставка за несигурност сред участниците в търговията на зърнено-житни култури. Според редица експерти, специалисти и икономисти причинената от вируса ситуация не е позната на човечеството от Първата световна война насам. За рецесията от 2008/2009г е характерен срив от едната страна на икономиката, а именно търсенето, въз основа на слабата покупателна способност на населението, станала в резултат на срив във финансовия сектор и пренасочване на правителствените ресурси. В условията на COVID- 19 противоположно на предходната рецесия от 2008/2009г. се наблюдават нарушения едновременно от двете страни на икономиката, в това число засегнато е както търсенето, така и предлагането, което е предпоставка за ценова динамика. Въведените извънредни мерки свързани с ограничаване на придвижването на населението, забраните за пътувания и ваканции, промяната на туристическите навици, въвеждането на вечерен час, забраната за работа на заведенията за хранене доведе до понижаване на потребителското търсене на основни групи храни и намалена консумация на хляб и хлебни изделия не само в Черноморския регион, но и по цял свят (WHO, 2020). Появява се феномен, който е не само национален, но и глобален, а именно отказ от продажба на земеделска продукция, поради всекидневното, константно покачване на цената на зърнено-житни продукти и борбата на брокери и търговци за покупка, поради необходимостта за изпълнение на предварително подписани договори. Изкуственото покачване и наддаване на цените, водят до невъзможност за изпълнение на поети ангажименти, поради затруднения за разплащане на високите ценови равнища. Редица черноморски страни, в това число Русия, Украйна и Румъния бяха принудени да въведат квотен принцип за износа на земеделската си продукция, за да защитят местните си

производители , като правителствата по този начин стабилизират цените на вътрешните си пазари, което на свой ред допълнително създаде напрежение на пазара на зърнено-житни култури в цял свят (FAO, 2020). За държавите въвели износен режим се създава гарантирано количество на зърно на локалния пазар, като чрез този механизъм цените на основните селскостопански култури се запазват без повишение. Въведените мерки целят ценово стабилизиране и гарантиране на земеделското търсене. Въпреки апелите на СЗО и Световната търговска организация, страните да не налагат тези износни ограничения, тъй като това би довело до прекъсване на веригата на доставки и храни и влошаване на ситуацията по отношение на причинените в следствие на вируса икономически катаклизми, квотните ограничения бяха въведени (WHO, 2020). В следствие на това, страните вносителки на земеделска продукция закупуват и се запасяват със стокови резерви, поради притеснения свързани с изхранването на местното население. Това допълнително се отразява на цената на зърнено-житните култури, както на физическите пазара на местно и международно ниво, така и на стоковите и фючърните пазари. Квотите водят до финансова тежест за страните, които разчитат изцяло на внос на земеделски култури. Нарасна тревогата за способността селскостопанската продукция и в частност храната да бъде доставена на точното място в определеното време и на правилната цена (United Nations, 2021).

В обобщение, от представения анализ на ключови предизвикателства, въздействащи върху пазара на пшеница в Черноморския регион, може да се обобщи:

Първо: В страните от региона са концентрирани 20% от световното производство на пшеница и 30% от международния експорт.

Второ: Съществено влияние оказват фактори като прогнозни очаквания, пазарни спекулации, температурни изменения, динамика на човешката популация, както и създалата се икономическа обстановка в глобален мащаб, следствие на пандемията с корона вирус.

Трето: Информацията до голяма степен надделява над физическата търговия. Очакванията са познатата до момента търговия да се превърне в анахронизъм, като тенденцията е за задълбочаване на дигитализацията в сектора.

Световните икономически кризи влияят с различна посока и интензитет на пазара на зърнено-житни култури, в зависимост от своя характер и специфика. COVID- 19 води до преобръщане на икономическата политика, като създава нови приоритети и определя моделите на потребление в дългосрочен глобален план.

Използвана литература:

1. Давчев, К., (2014). Необходимост от минимална държавна намеса като предпоставка за формиране и развитие на фючърсната борсова търговия в България, Обществени науки, изкуство и култура. том I, ISSN 1311-9400. стр.67-70
2. Иванов, Б., Соколова, Е., Стойчев, В. (2017). Интеграция на пазарите на избрани селскостопански продукти, Институт по аграрна икономика, София. с. 371-409
3. Костадинов, А. Симеонов, Въздействието на международните цени на зърно върху Българския зърнен пазар (2014), Евдемония продъкшън ЕООД
4. Сълова, Н., (2000). Характерни особености на макросредата, пазара и търговията с потребителски стоки в България при прехода към пазарна икономика, Варна: Наука и икономика
5. Hall D., Jones R., Raffo C., Anderton A.,(2008), *Business Studies*, Fourth Edition, London
6. The Food and Agriculture Organization (FAO), 2021 – URL: <http://www.fao.org/food-systems/en/>
7. United Nations, 2020 – URL: <https://www.un.org/en/>
8. United States Department of Agriculture (2021). World Agricultural Supply and Demand Estimates. ISSN: 1554-9089, p.1-40
9. World Health Organization, 2021 – URL: <https://www.who.int/>

Информация за контакт с автора:

Докторант Десислава Иванова

Икономически университет – Варна

e-mail: desis89@gmail.com